

Fra Tylldalen til Rissa Om giftermålet til haugianeren Marit Larsdatter Eggen

Av Jon Birger Østby

Portrett av Marit Larsdatter Eggen (1825 - 1905) og Karl Paulsen Krogness (1810 - 1903). Billedsamlingen Norsk Folkemuseum.

I 1982 fikk Musea i Nord-Østerdalen en samling gamle brev fra Øidalen i Alvdal. Breven hadde tilhørt lærer og klokker Henrik Larsen Eggen. Henrik Larsen var født i 1819 på Nordre Eggan i Tylldalen. Han gikk på seminar i Asker og ble ansatt som lærer på Plassen skole i Alvdal i 1840. Han overtok farsgården i Tylldal, men senere solgte han gården og kjøpte Øidalen i Alvdal. Noen av brevene var skrevet av hans søster Marit Larsdatter, og et par av disse forteller om hennes giftermål i Rissa.

Marit Larsdatter Eggen var født på Nordre Eggan i 1824. Foreldrene var Lars Henrikson Eggen og kona Goro Pedersdatter Olsberg. Marit var haugianer, og det er trolig «vennene» som ordnet det slik at hun kom i tjeneste på Løset i Rindal. Rindal var den gang en del av Surnadal kommune. Husbonden på gården, Ola Løset, var en sentral person i bygda. Han var en skrivekyndig og opplyst mann og han var aktiv i bygdestyret.

Eggen-slekta i Tylldal var kjent for musikalske evner, og Marit skal ha hatt en særlig vakker sangstemme. Etter tradisjonen i slekta skal sangstemmen ha vært en grunn for at haugianerne mente Marit ville høve godt på Løset. Ola Løset

var også haugianer. Han var predikant. Han skrev salmer, og han tok Marit med for å lede sangen når han for rundt og holdt oppbyggelse.

I Rissa i Sør-Trøndelag levde på denne tiden en ungkar som het Karl Paulsen Krogness. Karl Paulsen hadde tatt over farsgården. Krogness var leilendingsgård under Reinskloster, men samme slekta hadde sittet på gården siden 1500-tallet. Om Karl Krogness fortelles det at han en kveld han var på vei hjem fra en kro ved Straumen, der de hadde så godt øl, bestemte han seg for å begynne et nytt liv. Med tollekniven skar han bokstavene L E S M inn i en grind på veien. Dette skulle bety Lyd Ei Satan Mere, og fra den dagen sluttet også Karl Krogness seg til haugianerne.

For vennene var det viktig å sørge for at det kom en stødige kone på Krogness, og den omreisende predikanten Sylfest Lund mente han hadde et godt råd i så måte. Han fikk Karl Krogness til å bli med til Rindal for å titte på datter til Ola Løset, men Karl var ikke så sikker på at det var noe godt giftermål for han. Derimot fikk Karl snart et godt øye til tjenestejenta på gården, Marit Larsdatter Eggen. Han merket seg at Ola Løset tok med Marit når han for rundt og holdt oppbyggelse, og han syntes det så ut til at husbonden hadde større respekt for denne tjenestejenta enn for sine egne døtre.

Under dette besøket på Løset som trolig var på etterjulsvinteren i 1847, gjorde Karl og Marit en avtale om at Marit skulle komme en tur til Krogness i pinsen for å se på forholdene i Rissa. Hun skulle gå fra Rindal og Karl lovte å møte henne på veien.

Marit holdt avtalen. I pinsen tok hun fatt på veien. Hun gikk gjennom Orkdalen, men ingen

Karl møtte hun. De to tok veien på hver sin side av Orkla, og slik omgikk de hverandre. Men Marit ga ikke opp. Hun fikk båtskyss over Trondheimsfjorden til Stadsbygd, og der visste hun at Randi Krogness, søster til Karl, var husjomfru på prestgården. Av Randi fikk hun trolig høre at Karl hadde passert, og her skal hun ha ventet til han kom på hjemvei.

Om resultatet av dette besøket forteller Marit selv i brev til moren. Bortsett fra bruk av store og små bokstaver er Marit Larsdatters brev gjengitt med hennes egen ortografi:

*Til hedelige Enke
Gorro Pedersdatter Eggen
Tyldalen*

Løset den 28. mai 1847

*Kjære moder
Lenge er det siden vi har faaet nogen underretning fra hinanden. Derfor ved vi ikke hvorledes det staar til med værandre. Jeg er frisk og sund som er alene Gud at takke for. Men dage være det bliver alt forlidet. Jeg har tengt at besøge eder i sommer og lenges meget at faa tale muntli med eder men jeg ved ikke om det kand gives tid dertil. Jeg var nu i Pinsehelgen paa Stadsbygda i besøg, og mit æren var at vilde se mig om da jeg har tilbud af en hygli og kristeligsindet person og hans navn er Karl Kraagnes. Det var et hygligt sted men gaarden eier han ikke med har den paa avgift sin levetid. Men jeg synes det er meget betenkeligt at intræde i den stand da jeg er ung og uprøvet. Men jeg synes at de maa være Guds vilje efter som vi er saa langt fra værandre og skule blive kjendt saa tror jeg vist det er et vink fra Herren. Han foreldre er for længe*

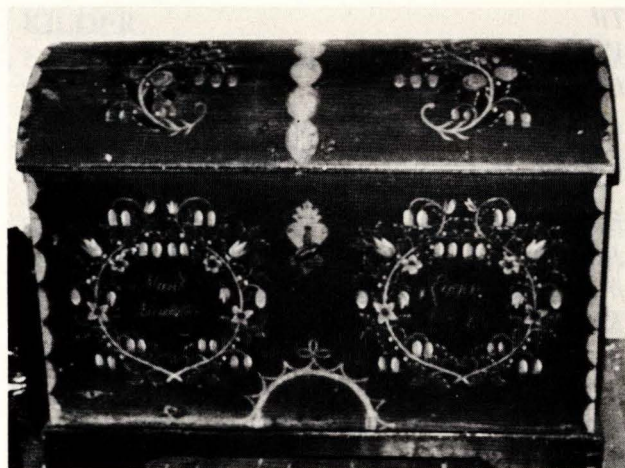
siden døde. Men en af hans søstre har været forstander. Men nu er hun forlovet og hendes brølop bliver den nestkommende vår. Derfor ønsker han at komme i forbindelse med mig og vilde gjerne at jeg skulde komme dit i sommer og aller senest i høst. Men jeg har ikke lovet fast bestemmelse før jeg skrev til eder og ønsket at faa vide om de har noget imod at sige. Min husbonde og Daniel og flere venner synes og tror at det er et vink fra Herren og har ikke det minste imod men heller ønske det sker. Jeg vil da overlade det til Herren og bede hans vilje kand ske da jeg ved den er best baade for tid og evighed. Hermed afbryder jeg min ringe og enfoldige skrivelse med en kjærlig hilsen til eder alle og til sidst er du kjærlig hilset fra mig din forbundne datter Marit Larsdatter Eggen.

C:F:

Kjære skriv mig til med det første som ske kand og er det mulig du finder min smaapøkeatest (koppeattest) saa ønsker jeg at faa den inlagt i brevet. Kjære mor mente at jeg skulde faa et felpar. Dette kand vel være fordrende men kunde jeg faa en saueskindfel saa var det meget ønskeligt. Herved sluter jeg. Lev vel det ønskes af mig. Hils Esten og alle mine søskende fra mig.

Er det mulig at du mor kunde sende mig et par strømper i samme saa skulde du faa lin igjen. Hils og bestemoder med det samme eller hvem det er som har bedst utkomme. Skrevet i stor hast. M. Larsdatter Eggen.

Marits mor, Goro Eggen, var blitt enke i 1840. Det kunne ikke være lett for moren å gi Marit råd i en slik vanskelig sak, og det var et spinkelt grunnlag hun hadde å vurdere utfra. Vi vet ikke

Utstyrskista som Marit Larsdatter anskaffet i Rindal. Kista er trolig malt av Lars Hallvardsen Fiske (1799 - 1883) eller sønnen Lars Larsen Solem (1829 - 1913) på Solemshaugen i Surnadal. Privat eie. Foto Jon Birger Østby.

hva hun svarte. Men trolig har hun gitt sitt samtykke til giftermålet.

Skinnefell og strømper var beskjedne ønsker for utstyr, og hun har trolig fått mer. Utstyrskista til Marit er datert 1847. Tidligere har man trodd at Karl kjørte til Tyllidal og hentet kista med Marits utstyr før bryllupet. Men av brevene ser vi at de først planla en tur til Tyllidalen senere. Malingen på kista viser også at Marit må ha anskaffet den mens hun var i Rindal, og den er trolig malt av Lars Hallvardsen Fiske (1799-1883) eller sønnen Lars Larsen Solem (1829-1913) på Solemshaugen i Surnadal. Marit sto brud i Reinskirka i Rissa 4. januar 1848. I februar skriver Marit et brev til broren Lars som var i tjeneste hos landhandler Tangen på Tynset. I brevet forteller hun om mottakelsen i Rissa og om bryllupet:

Til
Velaktede Ungkarl
Lars Larsen Eggen

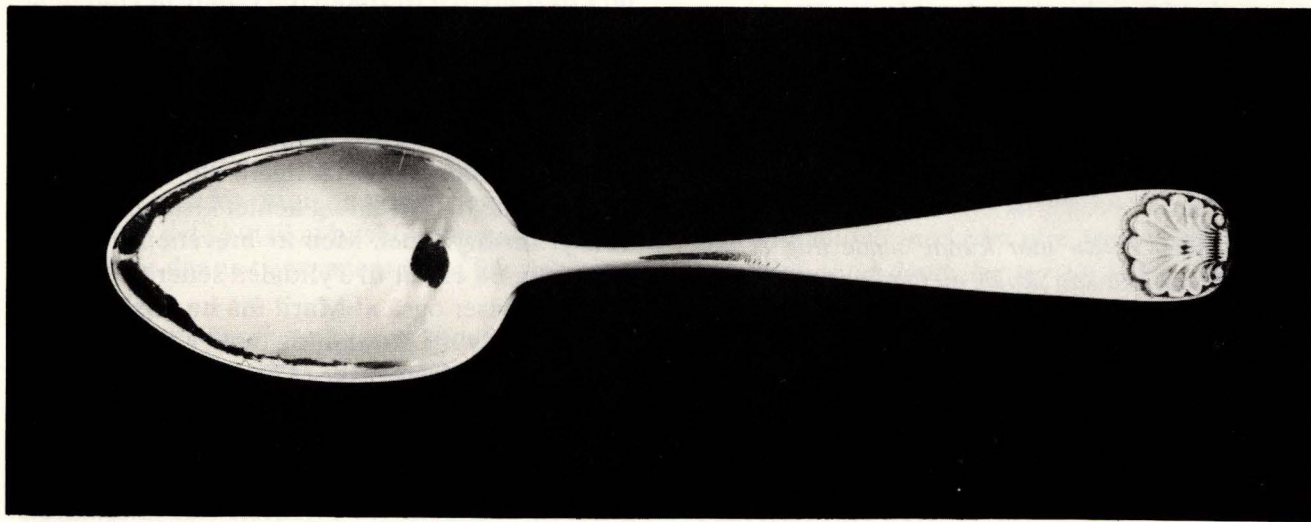
Kraagnes den 4de februar 1848

Kjære Broder

Jeg vil herved underrette dig om jeg har taget afsked i fra Surendalen og er intraadt i egteskab med Karl Kraaknes i Rissa, som du vel har hørt. Jeg stod brud det 4de januar og blev ferdig med brølopet den 5de i middagstid. Brøndevin havde vi ikke men vin og kaffe. Gjesterne var omtrent 40. Ola Løset og Daniel var her hvor vi havde det opbygligt med hverandre saa

mange sagde dem aldrig havde været i saadant brølopp før. Jeg har været her 2 uger og jeg trives godt og befunder mig i alle omstendighederne vel. Svigerforeldre har jeg ikke med 3 svigersøstre og en bror er hjemme. Alle ere snilde og ere hygelig mod mig her alt sammen er uforskyldt. I vinter tenker jeg og min kjære mand at besøge eder om det er Guds vilje og jeg tror det bliver i midten af mars. Af tidens korthed vil jeg afbryde min enfoldige skrivelse med en kjærlig hilsen fra mine svigersøstre og til sidst er du kjærlig hilset fra mig og min kjære mand, er du hos landhandler Tangen maa du hilse han og alle i hans hus. Kjære søg Gud og hjælp og redning for din arme sjel.

Marit Larsdatter Krognees i Rissen

Sølvskje etter Marit og Karl Paulsen Krogness. Skjeen har innskrift «KPK MK 1850», og den er stemplet O. FOLLOE. Privat eie. Foto Anne Lise Schiødt, Norsk Folkemuseum.

Marit har selv fortalt at hun straks ble betatt av Rissa, den åpne bygda med brede og flate jorder. men det hører også med til historien at hun senere i livet advarte sine egne døtre mot å gifte seg langt avsted.

To av Marits søsken kom også til Rissa. Broren Lars ble syk, og i mai 1849 skriver Marit et brev til Henrik i Alvdal der hun foreslår at Lars skal komme til Rissa og være der om sommeren. Hun mener at han vil ha godt av oppholdet, og hun vil prøve å få Lars til en god lege i nærheten av Trondheim. Lars kom til Rissa, men han døde under oppholdet der. Senere kom søsteren Goro, og hun ble gift på nabogården med Ole Isaksen Krogness.

Selv om hjemgården til Marit i Tyllaldalen ble solgt, holdt søstrene god kontakt med hjemtraktene. Foruten broren Henrik i Alvdal hadde de en søster Kirsti på Kvernrøen i Tyllaldalen og en bror Peder på Tuvengmoen i Tynset. Det ble skrevet mange brev, og en og annen østerdøl kom også på besøk til Rissa.

Marit og Karl fikk syv døtre og to sønner. Et oldebarn, Karl Henrik Moe har gården, men ellers er slekta spredd vidt omkring.

KILDER:

Eggen, Eystein: Tyllaldalen - Brydalen bygdebok. Trondheim 1957.

Ræder, Karl: Minne frå Krogness i Rissa. Folke-museet for Trondheim og Trøndelag. Årsskrift 1975, s. 19-23. Trondheim 1976.

Sandal, Tora: Fra en rosemalers verksted på Nordmøre. By og bygd nr. 5, s. 103-116. Oslo 1947.

Steimoeggen, Einar: Alvdal bd. 2. Alvdal 1952.

Streitlien, Ivar A.: Tynset bygdebok bd. 1. Elverum 1972.

I tillegg til oppgitt litteratur bygger artikkelen på opplysninger i brev og notater etter to av Marits barnebarn, Marit Moe (1896-1980), Rissa og Karl Ræder (1892-1981), Levanger og et lyd-båndopptak med Karl Ræder fra 1974 der han forteller om besteforeldrenes giftermål og andre barndomsminner fra Krogness.